

YENİ BİR DİNİ HAREKET OLAN BAHAILİKTE TEBLİĞ ANLAYIŞI VE TÜRKİYE'DE BAHAILER* THE UNDERSTANDING OF DAWAH IN BAHAIISM, WHICH IS A NEW RELIGIOUS MOVEMENT, AND THE BAHAIS IN TURKEY

Yasin İPEK*

Öz

Bahailik, on dokuzuncu yüzyılın ortalarında Şia'nın Şeyhiyye kolundan türeyen Babilğin bir uzantısı olarak ortaya çıkmış ve kısa bir süre sonra Babilikten ayrılarak müstakil bir din hüviyeti iddiası ile tarih sahnesindeki yerini almıştır. Sahip olduğu inanç-ibadet ve ahlak sistemi ile Bahailiğin; günümüz itibarıyla Allah'ın gönderdiği son din, Bahaullah'ın son peygamber, Akdes Kitabı'nın da son kutsal kitap olduğu fikri müntesipleri tarafından savunulmaktadır. Ancak dinler tarihçileri tarafından Bahailik, yeni dini hareketler arasında sayılmaktadır. Yani Bahailik, din olmaktan ziyade yeni bir dini arayış olarak kabul edilmektedir.

Bahailik, doğuşundan günümüze kadar hem kurumsal hem de bireysel tebliğ faaliyetleri neticesinde dünyanın hemen her yerinde inananlar edinmiştir. Türkiye de Bahailiğin ilk dönemlerinden beri Bahailerin bulunduğu ve faaliyet gösterdiği ülkelerden biridir. Hatta Bahailiğin kurucusu Bahaullah'ın uzun yıllar ikamet etmesi nedeniyle Türkiye, Bahailer açısından ayrı bir öneme de sahiptir. 21 Nisan 1959'a kadar Mahalli Mahfillerin yerel ölçekli etkinlikleri ile tebliğ vazifesini yerine getirmeye çalışan Türkiye Bahaileri, bu tarihten sonra Millî Mahfilin kurulmasının ardından daha kurumsal ve sistematik bir şekilde faaliyetlerine devam etmişlerdir. Bu çalışmanın amacı, yeni bir dini hareket olan Bahailiğin tebliğ felsefesini ve yansımalarını analiz etmektir. Bununla birlikte diğer bir amacı da Bahailiğin Türkiye'deki konumunu araştırmaktır.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi, Bahailik, Tebliğ, Bahailer, Mahfil.

Abstract

Bahaism, emerged as the extension of the Babiism, which itself emerged from Shaykhiyyah Branch of Shi'a, in mid-19th Century; and after a short time, it separated from Babiism Movement and claimed a unique identity as a new religion taking its place on the stage of history. In its belief-worship and moral system, it is claimed by its followers that Bahaism is the last religion sent by Allah in our present day, the last prophet is Bahaullah, and the last sacred book is the Akdes Book. However, Bahaism is considered among new religious movements by historians of religions. In other words, Bahaism is considered as a new religious search rather than a religion.

Bahaism has acquired believers around the world as a result of both corporate and individual Dawah activities from the day it was born till our present time. Turkey is one of the many countries where Bahais existed and were active since the early periods of Bahaism. Turkey has an even distinguishing importance for Bahais because Bahaullah, the founder of Bahaism, lived for many years. Turkey Bahais, who tried to fulfill their duties as inviters for their Dawah till April 21, 1959 with local-scale activities of Local Assemblies; after the establishment of the National Assemblies after this date, they continued their activities in a more corporate and systematic manner. The purpose of this study is to analyze the philosophy and reflections of Bahaism, which is a new religious movement. However, another purpose is to investigate the position of Bahaism in Turkey.

Keywords: History of Religions, Bahaism, Dawah, Bahais, Assembly.

Giriş

İlk insandan günümüze kadar hemen hemen tüm topluluklarda şu veya bu şekilde inanç olgusunun var olduğu yadsınamaz bir gerçekliktir. Bu gerçeklik, zaman içerisinde belli birtakım formlara bürünerek dinleri ortaya çıkarmıştır. Dinler ve dinlerle bağlantılı olarak ortaya çıkan farklı inanç sistemleri, inanan bireyler açısından, hayatın olmazsa olmazları arasındaki yerini almış ve bu konumunu daima muhafaza etmiştir (Tümer, 1986, 222). Yirminci yüzyıla kadar farklı birçok dine şahitlik eden insanlık, bu yüzyılın ortalarından itibaren dini farklılıkların artmasıyla dünya genelinde eş zamanlı olarak yeni inanç grupları ile de tanışmıştır. Belli bir kimliğe ve hakikate sahip olmadıkları halde ilk ortaya çıktıkları andan itibaren kendilerini din olarak takdim etmişlerdir. Ancak, dinler tarihçeleri tarafından müstakil bir din olmaktan ziyade içinden çıktıkları dinin bir tarikatı veya mezhebi olarak görülmüş ve "Yeni Dini Hareketler" adıyla nitelendirilmişlerdir (Özkan, 2006, 14). Her ne kadar dinler tarihçileri meseleyi bu perspektiften algılasa da bu oluşumlar, modern teknolojinin nimetlerinden de faydalanarak günümüz insanının dikkatini çekmeyi başarmıştır. Bunun sonucunda da bu hareketlere dâhil olanların sayıları her geçen gün daha da artmıştır (Barker, 2003, 15-16 - Turan, 2013, 562). Dahası bu hareketler herhangi bir dinin tarikatı veya mezhebi olarak gösterilmeyi hiçbir zaman kabul etmedikleri gibi zaman içerisinde kurumsal yapılanmalarını tamamlayıp kendi inanç doktrinlerini oluşturmalarının ardından din hüviyeti kazandıklarını ısrarla vurgulamışlardır (Özkan, 2006, 19-23). Nitekim yeni dini hareketler geleneksel dinlerden en belirgin farklılıklarını şu şekilde

* Bu makale yazarın 2018 yılında tamamlanıp kabul gören "İran ve Osmanlı Coğrafyasında Gelişen Bir Dini Hareket Olarak Babilik-Bahailik ve Günümüz Türkiye'sindeki Faaliyetleri" isimli doktora tezinden üretilmiştir.

* Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, Öğretmen, yipek75@hotmail.com.

ortaya koymaktadırlar: Daha eşitlikçi ve özgürlükçü bir anlayışa sahip cemaat yapısı (Clarke, 2006, 14); ritüellere ve güncel meselelere karşı daha esnek ve müsamahalı bakış tarzı (Bromley, 1998, 329), cennet-cehennem gibi ahirete yönelik kavramlara yüklenen yeni anlamlar ve kıyamet kopmadan önce kendileri aracılığıyla yeni kurulacak "ideal dünya düzeni" fikri, dini bir otoritenin olmayışı (Özkan, 2006, 24,53) gibi.

Yeni dini hareketlerin en dikkat çekici ve belki de en önemlileri arasında Bahailik yer almaktadır. Zira İran coğrafyasında doğup Osmanlı topraklarında gelişen Bahailik beş milyondan fazla mensubu ile dünya genelinde en hızlı ve en fazla yayılan yeni dini harekettir (Warburg, 2006, 56). Bahailer açısından bağlı buldukları inançları, Allah tarafından Bahauallah aracılığıyla gönderilmiş kutsal metinlere dayalı bir dindir. Çünkü mensubu oldukları bu inanç sistemi, dinler tarihi kriterlerine göre müstakil bir dinde olması gereken kurucu ya da peygamber, kutsal kitap, inanç- ibadet ve ahlak sistemi üçlemesine sahip olup din olma hüviyetini haizdir. Dolayısıyla onlar kendilerini müstakil bir din olarak görmektedirler. Bununla birlikte kanaatimize göre kendilerini din olarak adlandıran birçok dini oluşumda olduğu gibi Bahailiği de yeni dini hareketler arasında saymak daha isabetli bir tespit olacaktır. Çünkü Şia'nın Şeyhlik tarikatına bağlı bir İslami hareket olarak ortaya çıkan Babiliğin zaman içerisinde İslami söylemden uzaklaşması, Bedeşt toplantısıyla birlikte İslami söylemin tamamen terkedilerek Bahauallah önderliğinde Bahailiğin bir din olarak ortaya çıkışını beraberinde getirmiştir. Bu din Şevki Efendi ile kurumsal bir yapıya bürünmüş ve hızlı yayılma süreci neticesinde evrensel bir hal almıştır. Din kurucusuna yüklenen vasıflar, içinden koparak ayrıştığı İslam dini başta olmak üzere geleneksel dinler ile olan benzer söylem ve inanç- ibadet- ahlak esasları, cemaat yapısı, günlük ve sosyal hayata dair temel prensipleri ile yeni dini hareketlerin genel özelliklerini daha çok yansıtmıştır.

Bahailiği, yeni dini hareketler içinde saymamızın diğer bir sebebi de ahir zamanda zuhur etmesi beklenen Mehdi veya Mesih inancı ve insanlığın kurtuluşu gibi temel bir gayeye sahip olmasıdır. Bundan dolayı Bahailik; temellerini dayandığı İslamiyet'in Şii mezheplerindeki Gaib İmam'ın ve Sünni mezheplerindeki Mesih'in yeniden gelişine, doğduğu coğrafya olan İran'da hüküm sürmüş Maniheizm'deki karanlıkları aydınlatacak Işık Elçisi'nin ve Zerdüştlük'teki Saosyant'ın yeniden ortaya çıkışına, Hıristiyanların yolunu gözlediği Vaftizci Yahya'nın ve Yahudilerin beklediği İlya'nın dönüşüne atflarda bulunarak kendisine meşruiyet kazandırmayı hedeflemiştir (Şevki Efendi, 1995, 61; Türkiye Bahai Toplumu, 2016, 15-16). Bu çalışmanın amacı yeni bir dini hareket olan Bahailiğin, bu inancı benimseyenlere her yer ve zamanda tebliğ vazifesini üstlenmelerini dini bir yükümlülük olarak göstermesine binaen hedefi ve yöntemiyle birlikte Bahailikteki tebliğ anlayışını ve Türkiye'deki yansımalarını ortaya koymaktır. Bu konuyu analiz etmeden önce Bahailiğin tarihsel gelişimi hakkında kısa bir bilgilendirme yapılmasının uygun olduğu düşünülmektedir.

1. Tarihsel Süreçte Bahailik

1844 yılında İran'ın Şiraz kentinde Seyit Ali Muhammed isminde bir gencin - Şia'nın Şeyhiyye kolundan hocaları Ahmet Ahsai ve Kazım Reşdi'nin yakın bir zamanda geleceğini müjdelediği- "Hakikata Açılan Kapı (BAB)" nın kendisi olduğu iddiasını Molla Hüseyin'e açıkladığı gece başlayan Babî inancı (Taherzadeh, 1995, 5; Fıçlalı, 1984, 544; Özşuca, 1967, 7). Kaçar Hanlığı için ileride baş gösterecek büyük iç karışıklıkların ve Bahai dininin başlangıç noktası olarak tarihteki yerini almıştır. "Hz.Muhammed'den Sonra Gelen Tanrı Mazharı", "Babilik Dininin Kurucusu", "Bahauallah'ın Zuhurunun Müjdecisi" ve "Tanrı Elçisi" olarak kabul edilen (Arıbaş, 2009, 12) Seyit Ali Muhammed (Bab), kısa bir sürede etrafında toplanan -başta "Hurufu Hay (Diri Harfler)"* olmak üzere- inananları ile yoğun bir tebliğ faaliyetine başlamış ve bu girişimi Kaçar Hanlığında ileride baş gösterecek olan büyük karışıklıkların da fitilini ateşlemiştir. Yaşananlardan büyük rahatsızlık duyan Kaçar Hanı çözümü sapkın fikirlerinden dolayı Bab'ın hapsedilmesinde bulmuşsa da netice istediği gibi olmaması ve Babiler ülkenin birçok yerinde karışıklık çıkarmışlardır. Bu dönemde Bab'ı hapisten kurtarmak için yoğun çaba harcayan Hurufu Hay, Bedeşt'te toplantı yaparak bir çözüm yolu aramıştır. Haziran 1848'deki bu toplantı Bahauallah'ın sahneye çıkması ve Babiliğin İslamiyet ile tüm bağlarını kopardığını ilan etmesi açısından önemlidir (Şevki Efendi, 1995, 33; Sufi A. Q. Niyaz, 1960, 28). Bu toplantının yapılmasından yaklaşık bir ay sonra sorunu kökten çözmek isteyen Kaçar Hanı Nasırdüddin Şah, Şii ulemanın "katli caizdir" fetvası üzerine Temmuz 1850'de Bab'ı idam ettirmiştir (Şevki Efendi, 1995, 53, 54; Türkiye Bahai Toplumu, 2016, 17).

Bab'ın ölümünün ardından onun halefinin kim olacağı sorusu Babiler için en önemli mesele haline gelmiştir. Bir tarafta Bedeşt toplantısı ile ön plana çıkan Mirza Hüseyin Ali (Bahauallah) diğer tarafta ise

* Seyit Ali Muhammed'in 23 Mayıs 1844'te "Bab" olduğunu açıklamasının ardından -kimi gördüğü rüya aracılığıyla kimi de ibadet ederken hissettiği ilham vasıtasıyla- ona tabi olan on sekiz kişilik ilk Babî grubuna verilen isimdir (Ayrıntılı bilgi için bkz. Şevki Efendi, 1995, 7-8).

Bab'ın kendi eliyle yazdığı vasiyetname ile kendisini vekil tayin ettiği iddiasıyla ortaya çıkan Bahauallah'ın kardeşi Mirza Yahya (Subhi Ezel) arasındaki çekişme ile başlayan süreç ileride büyük bölünmelere ve hizipleşmelere sebep olmuştur (Şevki Efendi, 1995, 118; Nazif, 2014, 69). Bu çekişmenin galibi olan Bahauallah, Bab'ın haber verdiği zuhurun kendisinde gerçekleştiği iddiasını 1852 yılında Tahran'da Siyah Çal Zindanı'nda tutsak olduğu sırada ilk defa dile getirmiştir. Bahauallah, İran'da görevli Rus yetkililerinin müdahalesi neticesinde serbest bırakılmıştır. Ancak, Bahauallah'ın Osmanlı toprağı olan Bağdat'a sürgünü engellenememiştir. Bağdat'ta Rızvan Bahçesi adı verilen yerde 21 Nisan 1863'te Emir'ini açıktan ilan eden Bahauallah'ın söylem ve faaliyetleri Osmanlı idaresini de rahatsız etmiş ve etrafındaki inananları ile birlikte İstanbul, Edirne ve Akka'ya sürgün edilmiştir. Yazmış olduğu vasiyetname ile oğlu Abbas Efendi'yi (Abdulbaha) kendine vasi tayin eden Bahauallah, Mayıs 1892'de Akka'da vefat etmiştir (Taherzadeh, 2001, 437-438; Şevki Efendi, 2012, 136).

Bahauallah'ın vefatından sonra Bahailerin idaresi; Emir'in merkezi konumuna gelerek "Bahauallah'ın Halefi", "Misakın Merkezi", "Bütün Eserlerinin Açıklayıcısı ve Yorumlayıcısı" olan oğlu Abbas Efendi'ye (Abdulbaha) geçmiştir. O da bu görevi Kasım 1921'de vefat edene kadar devam ettirmiştir. Abdulbaha da hazırlamış olduğu vasiyetname ile kendisinden sonra Emir'in merkezine geçecek olan kişi olarak torunu Şevki Efendi'yi halefi olarak tayin etmiştir. Bahailer tarafından "Tüm Kutsal Eserlerin Yorumlayıcısı" ve "Emir'in Velisi" olarak nitelenen Şevki Efendi, kendisinden sonra yerine bırakacağı bir evladı olmadığından dolayı Bahailerin yönetmesi için -Kasım 1957'de vefat etmeden önce belirlediği yirmi yedi kişiden oluşturduğu grup- "Allah'ın Emir'inin Elleri" ya da "Emir'in Koruyucuları" adlı grubu görevlendirmiştir. "Emir'in Koruyucuları" olarak da bilinen yirmi yedi kişilik grubun oluşturduğu "Uluslararası Bahai Konseyi", Bahai inancını koruma ve yayma görevini beş yıl devam ettirmiştir. 1963 yılında Yüce Adalet Evi'nin kurulmasının ardından daha önce Bahailikteki temel şahsiyetlere verilmiş olan yetkiler artık bu kuruma devredilmiş ve o tarihten itibaren Bahai inancına dair tüm faaliyetler bu kurum tarafından planlanmış ve organize edilmiştir. Günümüzde de Bahailik kurumsal bir kimlik kazanmış olarak "Yüce Adalet Evi" nin yönetiminde varlığını sürdürmektedir (Özşuca, 1967, 19-20,51; Özşuca, 1984, 59).

Bahailer, yukarıda kısa bir özeti verdiğimiz Bahailikteki yönetim organizasyonun esaslarının Bahauallah tarafından tanrısal bir öngörü ile belirlendiğine inanmaktadırlar. Onlara göre Allah, bizzat zuhuru olan Bahauallah vasıtasıyla bu yapılanmaya doğrudan müdahil olmuştur. Bahauallah'ın vefatından sonra kendisine vekil olarak tayin ettiği Emir'in Vasisi Abdulbaha ve onun da kendisinden sonrası için tayin ettiği torunu Emir'in Velisi Şevki Efendi, Bahai toplumunun sevk ve idaresi vazifesini devam ettirmiştir. Şevki Efendi'nin döneminde kurumsallaşma aşamalarını tamamlayan Bahailik, onun belirlediği Emir'in Elleri ile bir nevi kurumsal düzene geçişin hazırlığını yapmış ve Yüce Adalet Evi'nin kurulmasıyla birlikte de kurumsallaşma tamamlanmıştır. Buna ilaveten her Bahai'nin inancını gittiği her yerde anlatma ve tanıtma misyonunu üstlenmesi gerektiği dini bir zaruret olarak takdim edilmiştir.

Emir'in tebliğ edilmesine yönelik faaliyetler Bab zamanından beri süre gelmektedir. Bab, Emir'ini ilan ettiği dönemde tüm dünya liderlerinden kendisine tabi olmalarını istemişse de Kaçar Hanı Muhammed Şah ve Osmanlı Sultanı Abdülmecid dışında hiçbir hükümdara levih göndermemiş, kendi hükmünü hayata geçirmeye teşebbüs dahi edememiştir. Bahauallah dönemine gelindiğinde ise tüm inanlardan Emir'i yaymaları istenmiş, bu uğurda karşılaşacakları zorluklara rağmen zaferin kendilerinin olacağı vadedilmiştir. Abdulbaha ölmeden önce yazmış olduğu vasiyetnamesinde hedefi yükselterek Bahailere tüm dünyayı aydınlatma görevini vermiş ve onların sayesinde insanlığın kurtuluşu ereceğini müjdelemiştir (Şevki Efendi, 1995, 398-399; Bahauallah, 1987, 141; Ruhi Enstitüsü, 2005, 7).

İlk dönemlerinden itibaren yayılcı bir politika izleyen Bahailer için Emir'in doğup yayıldığı yerler olan Osmanlı ve Kaçar coğrafyası kadar Amerika Birleşik Devletleri de önemli bir yere sahiptir. Emir'in tebliği noktasında yapmış oldukları faaliyetler ile Amerika'da yaşayan Bahailer özel bir konumdadırlar. Çünkü Amerikan Bahai topluluğunun öncülüğünde yapılan tebliğ faaliyetleri neticesinde Emir, dünyanın dört bir tarafına yayılmıştır. Bu tebliğ faaliyetleri kimi zaman basın yoluyla kimi zaman konferans ve sempozyumlarla kimi zaman çocuklar, gençler ve kadınlar için oluşturulan özel çalışma gruplarıyla kimi zaman da siyasi, dini ve fikri kanat önderleriyle görüşmeler yapılarak gerçekleştirilmiştir. Tarihsel süreçte de özellikle Batı menşeli tebliğ faaliyetlerinde Amerikalı Bahailerin çok daha aktif olduklarını görebiliriz (Şevki Efendi, 1995, 400,408-412; Bahai Dünya Merkezi, 2007, 77).

Netice itibarıyla Bab'ın dokuz yıllık tebliğ faaliyetleri ile İran'da başlayıp Irak'a sığıyan bu dini hareket: Bahauallah'ın otuz yıllık elçiliği döneminde Hindistan, Türkiye, Türkistan, Mısır, Burma ve Kafkaslar'a; Abdulbaha'nın yirmi dokuz senelik yoğun çabası neticesinde ise Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, Almanya, Avusturya, İsviçre, Büyük Britanya, Kanada, İtalya, Hollanda, Rusya, Macaristan, Çin, Tunus, Japonya, Arabistan, Avustralya, Brezilya, Güney Afrika ve Havai Adaları'na kadar ulaşmıştır.

Abdulbaha'nın vefatından sonraysa Danimarka, Norveç, Belçika, İsveç, İrlanda, Finlandiya, Romanya, Çekoslovakya, Bulgaristan, Polonya, Afganistan, Habeşistan, Yugoslavya, Alaska, Arnavutluk, İzlanda, Yeni Zelanda, Jamaika, Porto Riko, Tasmanya Adası, Tahiti Adası, Cava Adası, Bahreyn Adası, Solano Adası, Belucistan, Güney Rodezya, Sudan, Belçika Kongosu ve on dokuz Latin Amerika ülkesi Emir'le tanışmıştır (Şevki Efendi, 1995, 400; Johnson, 2008, 95-96).

2. Bahailikte Tebliğin Gerekçe ve Yöntemi

Bahai toplumu dünyanın her yerinde ortak bir vizyonla birçok sorunla muhatap olan insanlığın refahına katkıda bulunmak ve dil, din, ırk, cinsiyet farkı gözetmeksizin tüm toplumlarla beraber medeniyeti tekrar ayağa kaldırmak iddiasıyla faaliyetlerde bulunmaktadır. Bunu gerçekleştirirken de kendilerine; propaganda yapan dini bir grubun çok ötesinde insanın hem kendi benliğini hem de mensubu olduğu toplumu güçlendirmesi gibi iki temel gaye belirlemişlerdir. "Çift Yönlü Amaç Duygusu" adı verilen ve daha çok yetişkin bireylere hitap eden bu aktivite gruplarıyla amaçlanan şey, hem kişinin bireysel ruhani gelişimini devam ettirmek hem de daha iyi bir toplum kurulmasına katkıda bulunmaktır. Bireyin ve toplumun gelişimi birbirine paralel olup bu ikili birbirinden ayrılmaz, hatta bunlar birbirini tamamlayıcı iki unsur olarak kabul edilmektedir (Türkiye Bahai Toplumu, 2016, 140; Research Department of the Universal House of Justice, 1990, 15).

Çift yönlü amaç duygusu faaliyetinin ilk uygulaması "Çalışma Çemberleri"nin oluşturulmasıdır. Ülkemiz de dâhil olmak üzere neredeyse tüm dünyada yapılan bu çember aktiviteleriyle hedefledikleri şeylerin ilki diğer inançlara mensup olanlara Bahailiği tanıtmaktır. Ayrıca yaşanan toplumda daha huzurlu, mutlu, hoşgörülü ve farklı becerilere sahip bireyler oluşturmayı da gayeleri arasında saymak mümkündür. Bu sayede hem bireyin ruhani gelişimini sağlamayı hem de tüm insanlık için daha güzel bir dünya kurmayı amaçlamaktadırlar. Belirtilen bu gayelere ulaşma vasıtası olarak kabul edilen çalışma çemberleri, değişik zaman dilimlerinde birkaç saat süren kitap okuma ve yorumlama çalışmaları şeklinde yapılmaktadır. Bu çemberlere katılmak için Bahai olma zorunluluğu olmadığından isteyen herkes dahil olabilmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, üzerinde çalışma yapılacak olan kitabın seçimidir. Bu görevi "Kolaylaştırıcı" adı verilen deneyimli bir Bahai yerine getirir. Kolaylaştırıcının yöneticilik gibi bir vasfı yoktur; o, bir nevi rehberlik ya da moderatörlük yapmaktadır. Kursu benzetebileceğimiz bu çalışma serilerini tamamlayan Bahailer istedikleri takdirde kolaylaştırıcı olabilirler (Türkiye Bahai Toplumu, 2016, 143).

Çalışma çemberlerinde ele alınan ve *Ruhi Serisi* adı verilen kitaplarda işlenen konular ile yapılması öngörülen faaliyetler, Bahai kutsal metinlerinden yapılan alıntılardan meydana gelmektedir. Burada kazanılan teorik bilgiden sonra bu öğrenilenler, katılımcıların kabiliyet ve tercihlerine göre hayata aktarılır. Yani katılımcılar öğrendiklerini teoriden pratiğe geçirmek için bireysel ya da toplu olarak yaşadıkları mahallede, çalıştıkları iş yerinde, eğitim gördükleri okulda, ikamet ettikleri yerdeki sosyal içerikli kurumlarda (huzurevi, çocuk bakımevleri, hayvan barınakları gibi) değişik faaliyetlerde bulunurlar (Türkiye Bahai Toplumu, 2016, 144).

Çalışma çemberlerinin ana objesi olan *Ruhi Serisi'*ne ait sekiz materyal ve bunları kapsayan toplam on kitapçık mevcuttur. Bu materyaller ve kapsamaları şu şekildedir: *Ruhani Yaşam Üzerine Tefekkür* başlıklı materyal olan *Ruhi 1'*deki amaç, bireyi ruhani gelişimini sağlayabilecek hizmet yollarını düşünmeye sevk etmektir (Ruhi Enstitüsü, 2008). *Hizmete Kalkmak* başlıklı materyal olan *Ruhi 2* kitapçığında ise toplumdaki diğer bireylerle nasıl irtibat kurulacağına metotları anlatılmaktadır (Ruhi Enstitüsü, 2007). Bu iki seriye ait çalışma çemberlerine; ilahi sözleri okumak, anlayışını geliştirmek, ruhani hayat üzerine tefekkür etmek isteyen herkes katılabilir. *Çocukların Eğitimi. (I. Sınıf)* başlıklı *Ruhi 3'*ün işleneceği çalışma çemberinde ise adından da anlaşılacağı üzere Bahai çocukların eğitimi amaçlanmakta ve bu etkinliğe çocuk sınıflarında görev almak isteyen Bahailer katılmaktadır. Bahai aileler, ahlak eğitimlerini doğru bir şekilde almaları ve Bahai öğretilerini temel seviyede öğrenmeleri için çocuklarını genellikle çocuk sınıflarına göndermektedirler. Bu çalışma çemberinde, çocuk sınıflarında görev almak isteyenlere çocuklarla etkili iletişimin nasıl kurulacağı ve Bahai öğretilerinin çocuklara ne şekilde aktarılacağına eğitimi verilmektedir (Ruhi Enstitüsü, 2004). *İkiz Zuhur* başlıklı materyal olan *Ruhi 4'*te, Emir'in tarihçesinin daha iyi anlaşılabilmesi için Bab ve Bahaullah'ın yaşam hikâyeleri ele alınmaktadır (Ruhi Enstitüsü, 2006).

Çocukların Eğitimi. (II. Sınıf) başlıklı serinin ikincisi olan *Ruhi 5* serisinde ise on bir ve on beş yaşları arasındaki gençlere Emir'i tanıtmak ve benimsetmek amaçlanmakta ve bu görevi üstlenmek isteyenler için gerekli bilgiler verilmektedir (Ruhi Enstitüsü, 2005). Bu çalışma çemberiyle koordineli olarak Bahai toplumu, gençlerini ruhani olarak güçlendirmek ve yeni dünyanın kurulmasına katkıda bulunmalarını sağlamak amacıyla uluslararası program ve aktiviteler de düzenlenmektedir. Gerçekleştirilen bu aktiviteler dört

kısımdan oluşmaktadır: Bunlardan birincisi; dünyanın farklı bölgelerindeki sosyoekonomik gelişime katkıda bulunmak, gençlere sağlam bir kişilik kazandırmak ve onların ruhani gelişimine yardımcı olmak amacıyla Bahai kurumları tarafından hazırlanan hikâye ve günlük hayattan örneklerin yer aldığı “Müfredat Kitapları”dır. İkincisi, içinde bulunulan toplumda karşılaşılan meselelerin tespiti ve çözüm yolları hakkında fikirler üretip bunları hayata geçirmek için çevresindeki insanlarla da iş birliği yapacak şekilde “Topluma Hizmet Projeleri” üretmektir. Bu sayede gencin hem kendisinin hem de çevresindeki insanların sorunlarına karşı daha duyarlı olması ve bunlara çözümler üretmesi amaçlanmaktadır. Üçüncüsü, gençlerin gizli yeteneklerinin ortaya çıkarılması ve hayata daha estetik açıdan bakıp çözümler üretebilmeleri için “Sanat Aktiviteleri” gerçekleştirmektir. Sonuncusu ise gençlerin bedensel gelişimine katkıda bulunmak ve zihinsel olarak rahatlamalarını sağlamak amacıyla farklı alanlarda “Spor Faaliyetleri” düzenlemektir. Bahailer bu dört aktiviteye ek olarak gençlere yönelik onlara hem eğitim vermek hem de kısa bir tatil yapmalarını sağlamak için birkaç gün süren, Yaz Okulu olarak adlandırdıkları gençlik programları da düzenlemektedir. Bu etkinlikler, katılımcılara göre yaşça daha büyük ve Bahailik hakkında rehberlik yapacak düzeyde bilgiye sahip olan “Animatör” adı verilen kişiler tarafından organize edilip yürütülmektedir (Türkiye Bahai Toplumunu, 2016, 148-151). Son dönemlerde yaz okullarına ek olarak özellikle okulların yarıyıl tatili dönemine denk gelecek şekilde düzenlenen Kış Okulları da faaliyete geçmiştir.

Ruhi 6 serisi *Emir'in Tebliği* başlığını taşımaktadır. Bahaullah'ın Emir'inin (mesajının) başkalarıyla paylaşılması Bahai inancında son derece önemli bir yere sahip ve çalışmamızın asıl konusu da Bahailikte tebliğ olduğundan bu kitapçık hakkında daha detaylı bilgi ilerleyen bölümlerde verilecektir. *Bir Hizmet Yolunu Birlikte Yürümek* başlıklı materyal olarak hazırlanan *Ruhi 7* kitapçığı, *Ruhi 1*'den *Ruhi 7*'ye kadar olan tüm serideki eğitimleri verecek olan kimseleri yetiştirmek için hazırlanmıştır. Hz. Bahaullah'ın *Ahdi* başlıklı *Ruhi 8* kitapçığı ise üç ayrı materyalden oluşmaktadır. Öncelikle Bahaullah'ın *Ahd* ve *Misakının* incelendiği bu materyalde, Bahaullah'ın vefatından sonraki dönemlere odaklanılıp Abdalbaha'nın makamı, Şevki Efendi dönemindeki gelişmeler ve Yüce Adalet Evi kurumunun çalışmaları ele alınmıştır (Ruhi Enstitüsü, 2015; Ruhi Enstitüsü 2012; Ruhi Enstitüsü 2016).

Sonuç olarak toplumun her kesiminden insanlar, Bahaullah'ın öğretilerini incelemeye ve bu öğretileri kendi hayatlarını daha da iyileştirmek için nasıl uygulayabileceklerini öğrenmeye davetlidir. Bu sebeple tüm Bahailer özgürce ve hiçbir beklenti olmadan Bahai dininin öğretilerini ve inançlarını paylaşırlar. Tebliğ, yapılabilecek en önemli çalışmalardan olduğu gibi aynı zamanda kişinin kendisine lütfedilmiş bir şeyi başkalarıyla sürekli paylaştığı bir hal olarak da kabul edilmektedir (Ruhi Enstitüsü, 2005). Dolayısıyla Bahailikte tebliğ faaliyetleri bireysel ve kurumsal bir yapıya sahiptir.

a. Kurumsal Tebliğ Faaliyetleri

Bahailer sahip oldukları inancın öğretilerini, fikir ve düşüncelerini kendileri dışındaki insanlara aktarabilmek için gerek kamusal gerekse halka açık alanlarda buldukları her fırsatı değerlendirmeye çalışmaktadırlar. Bu amaçla yerel, ulusal veya uluslararası konferans, seminer, çalıştay, sivil toplum örgütlerinin toplantıları, internet forumları gibi farklı platformlara katılarak Bahai inanç ve öğretilerini olabildiğince yaymaya çalışmaktadırlar. Bu faaliyetlerin daha profesyonel olarak yapılmasını sağlamak, buralara katılanlara eğitim vermek ve dünya genelinde yapılan faaliyetlerin organizasyonunu temin etmek amacıyla Bahailer tarafından; FUNDAEC (Fundacion para la Aplicacion y Ensenanza de las Ciencias/ Bilim Uygulaması ve Öğretimi Vakfı), ISGP (Institutue for Studies in Global Prosperity/ Küresel Refah Çalışmaları Enstitüsü) ve Tahirih Justice Center (Tahire Adalet Merkezi) gibi kurumlar tesis edilmiştir. Bunlara ek olarak Birleşmiş Milletler düzeyinde temaslarda bulunan BIC'e (Uluslararası Bahai Toplumunu) bağlı ofisler dünya genelinde Bahai öğretilerini yaymak için faaliyetlerini sürdürmektedir (Türkiye Bahai Toplumunu, 2016, 155).

Yukarıda bahsi geçen kurumlara benzer şekilde Bahailerin yaşadığı her ülkede faaliyet gösteren Dış İlişkiler Ofisleri de buldukları ülkelerde bir nevi konsolosluk gibi çalışmaktadır. Ofisler aynı zamanda Bahai inancına mensup insanlara eğitim ve rehberlik faaliyetlerinin koordinasyonunu yapmakta ve ahbablar (Bahailer) arasında irtibatın sağlanması, yerel ve ulusal düzeyde karşılaşılan sorunlara çözüm bulunması yönünde aktivitelerde bulunmaktadır. Türkiye Bahai toplumu da belirtilen bu noktalardan hareketle kadın erkek eşitliği (Akkaya, 2016, 255) konusu başta olmak üzere; insan hakları, iklim değişikliği, eğitim, toplumda dinin statüsü, din ile bilimin uyumu, sağlık, çevre, ekonomik ve kültürel kalkınma gibi konularda ülkemizde bir farkındalık yaratmak için çalışmalar yapmaktadır (Türkiye Bahai Toplumunu, 2016, 156).

Kurumsal anlamda yapılan bu tebliğ çalışmalarına ek olarak bir de bireysel anlamda yapılan tebliğ çalışmaları vardır ki asıl üzerinde durulması gereken kısım budur.

b. Bireysel Tebliğ Faaliyetleri

Bahailikte din adamlığı sınıfı olmadığı için her Bahai tebliğ faaliyetlerini yapmakla sorumlu tutulmuştur. Tebliğde asıl olan, herhangi bir baskı ve zorlama olmaksızın muhataplara bu inancın sevdinilerek benimsetilmesidir. İkamet edilen yerin yasalarına riayet edilerek bu vazifenin yapılması da özellikle istenmiştir (Taherzadeh, 2001, 345; Abdalbaha, 2005, 25). Bu sebeple Bahailikte cihadın silahla değil, söz ve yazı ile yapılması emredilmiştir (Bahauallah, 1987, 156).

Bahailer, dini bir vecibe olarak kabul ettikleri bu faaliyetleri belli bir sistematığe göre gerçekleştirmektedirler. Ülkemiz de dâhil olmak üzere dünya genelinde Bahailer, bireysel tebliğ vazifelerini yaparken birtakım metotlar takip etmektedirler. Yakın bir zamana kadar tebliğde tek yöntem Şevki Efendi tarafından geliştirilen "Ocakbaşı" metodu iken günümüzde yerini büyük ölçüde "Anna'nın Sunumu" yöntemine bırakmıştır.

Şevki Efendi, "Ocakbaşı" metodunda tabilerine üç aşamalı bir yol sunmuştur. Birinci aşama, "karar ve kararlılık"tır. Herhangi bir akşam beş dakikalık bile olsa bir yerde oturup tebliğ yapılacak kişi ile kısa süreli de olsa sohbet edilir ve bu sohbet esnasında o kişiden hakikati bulması için Allah'a dua etmesi özellikle istenir. İkinci aşama, "müptedileri (yeni tanışılan) ocakbaşı toplantılarına davet etmek"tir. Öncelikle taraflar için en uygun olan gün tespit edilir ve o güne yakın zamanda tanışılan kimseler de davet verilir. Bu davette şunlara dikkat edilmelidir: Yürürken etrafa dost arama gözüyle bakılmalıdır. Güler yüzlü bir şekilde, herkes özel olarak tebessümle ve itina ile karşılanmalıdır. O topluluktaki tüm bireylerle birebir ilgilenilmelidir. Tanışılan kişilerin isimleri öğrenilip isim ve adresleri kaydedilmelidir. Daha önceden tanışılanlar ile yeni tanışılanlar, önceden tespit edilen bir akşam için çay veya kahve içmeye davet edilmelidirler. Eski dostlar da o akşamki ocakbaşı toplantısına davet edilmelidir. Tanıdıklar ailece de davet edilebilirler. Toplantıya farklı birkaç aileyi davet etmektense mizaç ve inanç noktasında birbirlerine yakın olan aileleri davet etmek daha makul olacaktır. Eğer başka ailelerin katılımı sağlanamazsa en azından o bölgedeki Bahai ailelerden bazıları çağırılarak ocakbaşı toplantısı gerçekleştirilmelidir. Üçüncü aşama, "ocakbaşı toplantısının programı"dır. Diğer iki aşamaya nazaran bu aşama daha kolaydır. Bahai olmayan kimse, Bahailik hakkında sorular sormaya başlamışsa artık mesele kalmamıştır. Dikkatlice verilecek cevaplar sayesinde toplantı istendiği şekilde sona erecektir. Bu toplantıda şu konulara dikkat edilmesi faydalı olacaktır: Sohbe Bahailiğin evrensel kuralları ile başlanmalıdır. Özellikle ilk olarak şeri hükümlerden bahsetmemek faydalı olacaktır. Diğer inançlara sahip olanların itirazları dikkatle dinlenmeli ve üzerinde yorumlar yapılmalıdır. Bahai tarihinden, *İkan* kitabındaki hikâyelerden ve etkileyici olaylardan, güncel veri ve istatistiklerden, görsel ve işitsel materyallerden faydalanmak yararlı olur. Dua ve münacatlar mutlaka okunmalı, gerekli görüldüğü yerde levihler kaynak olarak gösterilmelidir. Kutsal metinler oradaki insanların tamamına okutulmalı ve konular kısa cümleler halinde parça parça yorumlanarak ele alınmalıdır (Marufi, 2000, 133-134; Yüce Adalet Evi, 1977; Taherzadeh, 2001, 397-400).

Son dönemlerde "Ocakbaşı" metodu yerine kullanılmaya başlanan "Anna'nın Sunumu" yöntemine gelince bu metot, Anna adında Katolik Hristiyan genç bir kızın, abisinden Emir'i öğrenmesi ve daha sonra arkadaşı Emilia ile yaşadıklarının hikâyemsi bir şekilde *Ruhi Serisi*'nin altıncı kitabındaki ifadesidir. Bu metotta Bahailere, Emir'le yeni tanışan birine karşı nasıl bir yol izlemeleri gerektiği Anna örneği verilerek şu şekilde anlatılmıştır: Anna, Emir'i tebliğ Bahailiğin tüm insanları ve ırkları birleştirmeyi amaçlayan bir dünya dini olduğunu ifade ederek başlar. Bahauallah'ı kısaca tanıttıktan sonra Tanrı'dan ve insanın Tanrı ile olan ilişkisinden bahseder. Bunu yaparken hep Bahauallah'ı merkeze koyar, onun sözlerinden sürekli alıntılar yapar. Emilia'nın inandığı değerlerden bahsederken de çok dikkatlidir, kesinlikle onun inancını eleştirmez aksine o dine olabildiğince saygılıdır. Bahauallah ve İsa'nın -ikisinin de- Tanrı Mazharı oldukları konusunu özellikle vurgular. Anlaşılması zor konuları açıklaması gerektiğinde, günlük hayattan örneklemeler ve benzetmeler yapar. Emilia'ya konuşma esnasında sürekli söz hakkı vererek duygularını ifade etmesine ve soru sormasına fırsat verir. Bu diyalog esnasında arkadaşında bir ilgi başladığını görünce konuyu, insanların farklı özelliklere sahip olsalar da aynı bütünün parçaları olduğu fikrini yeniden vurgulayarak farklı şeylere inanmalarının ve farklı şeyleri düşünmelerinin güzelliği bahsine getirerek bir bahçedeki farklı çiçeklerin nasıl hoş görüldükleri örneğini verir. Şimdiye kadar hiçbir dinin bu birliğin üzerinde bu denli durmamasından ve Bahailiğin bunu sağlamayı temel gaye olarak benimsediğinden bahseder. Buraya kadar olan sohbet sırasında arkadaşının Bahailikle ilgilenmeye başladığını sezince dahi onu kesinlikle Emir'e davet etmez ve onun inancını kötülemez. Anna, Bahai olmanın kendisine neler kazandırdığından bahseder. Emilia'nın Bahailikle ilgili soruları artmaya başladıkça hem onlara cevap verir hem de Bahauallah'ın hayatını daha detaylı bir şekilde anlatır. Bahauallah'a karşı çıkan iki güçlü hükümdarın (Osmanlı ve Kaçar Hükümdarları) dahi Emir'i yok edemediklerinden, Bahauallah'ın bu esnada çektiği sıkıntılardan bizzat onun sözlerine atıfta bulunarak bahseder. Tarihte yaşananlardan etkilenen Emilia'ya; Bahailikteki diğer önemli isimler olan Bab, Abdalbaha, Şevki Efendi'yi ve sonrasındaki idari düzeni anlatır. Şayet Emilia'nın bu

tarihsel sunumdan sıkıldığını sezerse hemen daha ruhani ve rahatlatıcı konulara girer. Bahai dualarından, ahlaki öğretilerinden örnekler verir. Toplumun başına bela olan alkol ve uyuşturucu gibi zararlı maddelere Bahailiğin bakışı, çocukların özellikle de kız çocuklarının eğitime ne kadar önem verildiği gibi sosyal içerikli konuları *Akdes Kitabı* merkezli anlatır. Bu ilk sohbetin bitiminde Emilia'ya amacının onu Bahailiğe davet etmek olmadığını, sadece inandığı dini ona anlatmanın kendisini mutlu ettiğini ifade eder ve ayrılmadan önce çantasından çıkardığı küçük dua kitabından seçtiği bir duayı birlikte okumayı teklif eder. Sonra bu dua kitabını ona hediye eder (Ruhi Enstitüsü, 2005, 84-103).

Anna'nın hikâyesinden yola çıkan Bahailer, günümüzde tebliğ faaliyetlerini yaparken yukarıda vurgulanan konular üzerinde hassasiyetle durarak Emir'i tanıtmaya ve yayma çalışmalarını yoğun bir şekilde devam ettirmektedirler. Tüm bu faaliyetlerden sonra kişi Bahai olmaya karar verirse öncelikle Bahai olmayı isteyen bir kimsenin çevresinde irtibat kurabileceği bir Bahai'ye ya da ikamet ettiği yere en yakın Bahai kurumuna bu arzusunun bildirilmesi yeterlidir. Bahai olmayan birinin bu inanca mensup olmayı istediğinde yapılması gereken belli bir tören ya da ritüel yoktur. Şayet kişi; Bab'ın "Bahai Dininin Müjdecisi", Bahauallah'ın "Bahai Dininin Kurucusu", Abdülbaha'nın "Bahai Dininin Gerçek Örneği" olduğunu kabul edip onların kaleminden çıkan her sözü kayıtsız şartsız kabul edip onaylar ve Bahai yönetim birim olan Yüce Adalet Evi'nin kurallarına uymayı taahhüt ederse Bahailiğe girmiş olur (Türkiye Bahai Toplumu, 2016, 132). Bu sözlü kabulün ardından o kimse için şartları aşağıda belirtilmiş olan tescil belgesi hazırlanır.

Tescil için gerekli şartlar şu şekildedir: Tescilin öncelikli şartları Allah'ın Emir'ine inanmış, zuhurunu kabul etmiş ve Bahai öğretilerini benimsemiş olmaktır. Ardından Bahailikteki temel şahsiyetler olan Bab- Bahauallah- Abdülbaha- Şevki Efendi'yi tanımak ve özellikle Bahauallah'ın sevgisini kalbinde hissetmek gerekmektedir. Kişi son olarak Bahai yasalarını ve idari düzenini bilip gereğini yapmayı taahhüt etmelidir (Fakat kişinin tüm yasaları, tarihçeyi ve genel prensipleri bilmesi zorunlu değildir). Bu şartları yerine getiren ve on beş yaşından büyük olan* herkes tescilini yaptırabilir. Talep eden kişiye mahfil tarafından verilen tescil kartı, gerekli bilgiler ile doldurulduktan sonra kartın arka tarafına tescil kartını veren Bahai'nin veya mahfilin adı yazılarak Milli Ruhani Mahfile gönderilir (Sezgin, 53; Karsan, 1998, 3). Yüce Adalet Evi'nin tüm Milli Mahfillere gönderdiği 13 Temmuz 1964 tarihli mektupta; yeni tescil olmuş bir kimseyi yalnız bırakmamaları, her türlü organizasyona davet etmeleri ve onun imanını kuvvetlendirmesinde sabırla ona rehberlik yapmaları istenmektedir.

Kurumsal ve bireysel tebliğ faaliyetleri neticesinde dünya genelinde Bahai inancına mensup beş milyona yakın insan, yaklaşık yüz doksan ülkede hayatını sürdürmektedir. Bu ülkelerden biri de Türkiye'dir.

3. Bahailiğin Türkiye'deki Tarihi

Dünyadaki en eski Bahai topluluklarından biri olan Türkiye Bahailerinin tarihini, Bahauallah'ın Osmanlı kenti olan Bağdat'tan İstanbul'a sürgün edilmesiyle başlatabiliriz. Takvimler 2 Mayıs 1863'ü gösterdiğinde Bahauallah'ın da içinde bulunduğu kervanın Bağdat'taki Rızvan Bahçesi'nden İstanbul'a doğru yola çıkmasıyla birlikte Bahailer için Anadolu tarihi de başlamıştır. Sürgün kafilesi; Nusaybin, Mardin, Zaho, Cizre, Hasanağa, Diyarbakır, Maden, Harput, Keban, Deliktaş, Sivas, Tokat ve Amasya üzerinden Samsun'a ulaşmıştır (Şevki Efendi, 1995, 162-163). Burada yirmi bir gün kaldıktan sonra gemi ile Samsun Limanı'ndan yola çıkıp Sinop ve İnebolu üzerinden yapılan üç günlük deniz yolculuğundan Mirza Hüseyin Ali ve beraberindekiler 16 Ağustos 1863 tarihinde İstanbul Limanı'na ulaşmışlardır (Türkiye Bahai Toplumu, 2016, 129).

Bahauallah ve beraberindekilerin yaklaşık beş ay süren İstanbul'daki ikametleri, Kaçar yetkililerinin Bahailerin hem kendileri hem de Osmanlı için tehdit unsuru oldukları şeklindeki telkinlerini dikkate alan Sultan Abdülaziz'in 9 Ekim 1863 tarihli iradesi ile sona ermiştir. Bu irade neticesinde Bahauallah ve etrafındakilerin Edirne'ye sürülmesine karar verilmiştir (Özkaya, 2000, 52-53).

1 Aralık 1863'te İstanbul'dan yola çıkıp Küçük Çekmece, Büyük Çekmece, Silivri, Burgaz, Çorlu ve Babaeski üzerinden 12 Aralık 1863'te Edirne'ye ulaşan Bahauallah ve beraberindekiler burada da faaliyetlerine devam etmişlerdir. Bahauallah'ın dış güçlerle iş birliği yaparak Osmanlı'ya karşı bir komplo hazırlığında olduğu yönünde Mirza Yahya'nın ilettiği haberden de rahatsız olan Sultan Abdülaziz; 11 Temmuz 1868 tarihli iradesiyle Bahauallah'ın Akka'ya, Mirza Yahya'nın da Kıbrıs Magosa'ya nefyi ebed (ebedi sürgün) cezası ile kalebend (kale hapsi) olarak gönderilmelerine karar vermiştir (Özkaya, 2000, 80,102). Edirne'deki yaklaşık beş yıllık ikametlerinin ardından Bahauallah ve yanındakiler 12 Ağustos 1868'de Akka'ya doğru yola çıkmışlardır. Edirne'den ayrıldıktan sonra Uzunköprü, Keşan, Gelibolu üzerinden

* Tescil belgesi doldurulacak olan kişi şayet on beş yaşından küçük ise; Anne- Babası da Bahai ise kaydı yapılır. Şayet ebeveyninden biri ya da hiçbiri Bahai değil ise onların rızası aranmaktadır.

İzmir'e ulaşan kafilenin Ağustos 1868'de İskenderiye'ye doğru vapurla hareket etmesiyle birlikte Bahullah'ın Türkiye macerası da sona ermiştir (Türkiye Bahai Toplumu, 2016, 130-131).

Bahaullah'ın Türkiye'de yaşamış olduğu süreyi ve bu zaman diliminde gerçekleştirmiş olduğu faaliyetleri değerlendiren Bahailere göre, Bahaullah'ın doğup büyüdüğü coğrafya İran olmasına rağmen onun hayatının en önemli ve bereketli günleri Osmanlı topraklarında geçtiği için onun ikinci vatanı Türkiye'dir. Ülkemizdeki Bahailer, Bahaullah'ın Türkiye'den ayrıldığında söylemiş olduğu: "Bu toprakların her köşesine bir emanet koydum ve zamanı geldiğinde bu emanetler açığa çıkacaktır." (Bahaullah, 2010, 92) sözüne atıfta bulunarak Emir'in Anadolu'da yeniden canlanacağını müjdesinin bu sözle verildiğini iddia etmektedirler. Bahaullah'ın Anadolu'da kaldığı yaklaşık beş yıllık süre zarfında yerel halk üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğu hakkında kaynaklarda net bir bilgiye rastlanılmamaktaysa da bazı Bahai kaynaklarında 20. yüzyılın başlarında İstanbul, Edirne, İzmir, Adana, İskenderun, Antep ve Birecik'te Emir'e tabi inananlar olduğundan bahsedilmektedir (Özşuca, 1997, 12-13).

Osmanlı topraklarına sürgün edilip burada yaşamaya başladıklarında yönetimde bulunan Sultan Abdülaziz ve II. Abdülhamit dönemlerinde faaliyetleri sürekli gözetim altında tutulan Bahai toplumu için Enver, Talat ve Cemal Paşa'nın hâkim olduğu İttihat Terakki Partisi döneminde de aynı süreç devam etmiştir. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti ile birlikte Bahailer, kendileri için faaliyetlerini daha rahat sürdürebilecekleri bir ortamın oluşacağını düşünmüşlerse de 1980'li yıllara kadar devletin Bahailere olan bakış tarzında herhangi bir değişiklik olmamıştır. Bu döneme kadar Bahailiğe ait eserlerin Türkiye'ye sokulması, satılması ve basılması yasaklanmış; Anadolu'nun farklı yerlerinde çok sayıda Bahai, gizli teşkilatlanma ve laikliğe aykırı faaliyetlerde buldukları gerekçesiyle gözaltına alınmıştır. 1980 sonrasında devletin Bahailiğin de içinde olduğu dini gruplara ve faaliyetlerine karşı daha ılımlı bir hal almaya başlayan yeni yaklaşımı, 2000'li yıllara gelindiğinde imzalanan Avrupa Birliği Uyum Yasaları protokolleri ile daha da belirgin bir hâl almıştır (Türk, 2017, 25, 29-31). Farklı inanç gruplarına (özellikle Bahailer ve Aleviler) yönelik ülkemizde yaşanan tüm bu olumlu gelişmelere rağmen Amerika Birleşik Devletleri'nin başını çektiği Batılı Devletler, her fırsatta yayınladıkları raporlar ile Türkiye'yi eleştirmeye devam etmektedirler. Bu konuyu daha somut olarak örneklemek için ABD Dışişleri Bakanlığının yayınlamış olduğu "Dini Özgürlükler Raporlarına" bakmak yeterli olacaktır. 2004, 2006, 2007, 2009, 2010, 2012, 2015 ve 2016 yıllarında yayınlanan Dini Özgürlükler Raporlarının Türkiye kısmında; ülkemizdeki Hıristiyan ve Yahudilerin Lozan Antlaşması gereği azınlık sayılmalarına rağmen on bin kişilik nüfuslarıyla (<https://www.state.gov/documents/organization/208588.pdf>) Bahailerin bu statüye tabi edilmedikleri için dini uygulamalarında sıkıntı yaşadıkları, zorunlu İslam dini eğitimine tabi tutuldukları, yerli Müslüman halk tarafından dışlandıkları vurgulanmıştır. Ayrıca Nisan 2006'da yenilenen Nüfus Kanunu'na göre nüfus cüzdanlarındaki din hanesine istedikleri dini yazdırabilmeleri veya bu kısmı boş bırakabilmeleri mümkün olduğu halde devlet tarafından vatandaşlar arasında ayrımcılığa sebep olacağı gerekçesiyle Bahailerin bu konudaki taleplerinin geri çevrildiği ifade edilmiş ve bu şikâyetleri ortadan kaldırmak için nüfus cüzdanlarındaki din kısmının tamamen kaldırılması önerilmiştir (<http://www.arem.gov.tr/abd-uluslararası-din-ozgurlugu-raporu-türkiye-bolumu-degerlendirmesi>).

4. İl Bazlı Teşkilatlanma ve Türkiye Milli Mahfili

Osmanlı döneminde birçok sorunun doğrudan muhatabı olan Bahailer için Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ilk zamanlarında yaşanan olaylar, geçmişteki tecrübelerinden pek de farklı olmamıştır. Yeni kurulan devletin yetkili makamları tarafından sürekli takibe ve baskıya maruz kaldıklarını iddia etmelerine rağmen Bahailer, bu yeni dönemde Türkiye'deki teşkilatlanmalarını adım adım tamamlamıştır. Bu kurumsallaşma neticesinde Bahailer, Türkiye Milli Mahfilini ve birçok ilde Mahalli Mahfillerini kurmayı başarmışlardır. Bu süreç iller bazında ele alınarak işlendikten sonra Milli Mahfilin kuruluşu ve faaliyetleri hakkında da ana hatlarıyla bilgi verilecektir.

Bahaullah'ın 16 Ağustos- 1 Aralık 1863 tarihleri arasında yaklaşık üç buçuk ay ikamet ettiği ve "Medineyi Kebire" adını verdiği İstanbul, Bahailer için özel bir yere sahiptir. Bahaullah'ın buradan Edirne'ye sürgün edildiği tarihten sonra da -az sayıda olsa bile- Bahai inancına mensup insanlar burada yaşamaya devam etmişlerdir. 1863- 1868 yılları arasında Bahaullah'ın beş yıl ikamet ettiği ve "Sır Diyarı" adını verdiği Edirne'de sürgün sonrası birkaç Bahai kaldığı ifade edilmektedir (Bu görüşün aksine o tarihten sonra Edirne'de Bahai kalmadığı ve buraya yerleşen ilk Bahailerin 1954 yılındaki on yıllık plan doğrultusunda Türkiye'ye yerleşen altı aile olduğu bilgisine de rastlanılmaktadır). 1866 yılında İran'dan göç eden Babî Vahap'ın faaliyetleri neticesinde Gaziantep, Ağustos 1868 tarihinde Bahaullah ile beraber Edirne'den Akka'ya sürgün edildiği sırada gemide hastalanan ve tedavi için getirilen Cenabı Mübip'ten dolayı İzmir, 1880'li yılların sonlarında Bahaullah'ın talimatıyla İran'dan göç eden Felah ailesi ile İskenderun, 1889 yılında İskenderun'daki Bahailerle tanışmasının ardından memleketine dönen Olbe Yusuf

ile Birecik, 1900'lü yılların başlarında konumu itibariyle gerek ticaret için İran'dan gelenlerin gerekse Bahauallah ve Abdulbaha'yı Akka'ya ziyarete gidenlerin ana güzergâhında olan Erzurum, 1917 yılında İskenderun'dan Adana'ya göç eden Bağdat kökenli bir aile ile Adana, 1920'li yıllarda Mersin, 1926 yılında tarih öğretmeni olarak şehre gelen Şevket Efendi ile Gümüşhane, 1931 yılında Şevki Efendi'nin talimatıyla Türkiye'ye gelen Şeyh Muhiddin Sabri (Muhiddin Kürdi) ile Aksaray ve Niğde, 1944 yılında Giresun'da ikamet eden bir Bahai'nin gelmesiyle Trabzon, 1953 yılında üniversite öğrencisi olarak bu şehre gelen iki Bahai ile Ankara, 1955 yılında muhacir olarak İran'dan göç eden bir aile ile Bursa, 1956 yılında gelen İranlı bir aile ile -Şevki Efendi'nin "Siz, Sivas'ta muhacir olarak kalmaktasınız ve orada muvaffak olunuz. Sivas, Bahauallah'ın Bağdat'tan İstanbul'a sürgünü esnasında uğrak yolu üzerinde olan bir şehirdir. Siz böyle kutlu bir yerde oturmakta ve duyuru yapmaktasınız." (Kuçani, 2007, 54) diyerek övgüyle bahsettiği- Sivas, 1957 yılında Muhaceret Heyeti tarafından İran'dan göç eden dörder aile vasıtasıyla Konya ve Tokat illeri Bahailikle ve Bahailerle tanışmıştır (Özşuca, 1997).

Yukarıdaki verilerden de anlaşılacağı üzere Türkiye'deki ilk Bahai yerleşimcileri, Bahauallah'ın sürgünleri sonrasında geride kalan Bahailer olmuştur. Fakat bunlar zaman içerisinde pek bir varlık gösteremeyip silinip gitmişleridir. Asıl dikkat çekici olan nokta ise Türkiye'nin farklı birçok şehrinde ilk Bahai yerleşiminin özellikle İran'dan muhacir olarak ülkemize gelen Bahailer aracılığıyla gerçekleşmiş olmasıdır. Bu göç hareketinde kimi zaman Şevki Efendi kimi zamanda Milli Mahfilin görevlendirdiği Muhacerat Heyeti'nin yönlendirme ve talimatları belirleyici olmuştur. Muhacir olarak Türkiye'ye yerleşen bu Bahailer, ikamet ettikleri yere intibaklarını sağladıktan sonra tebliğ faaliyetlerine başlamışlar ve bunda kısmen de olsa başarılı olmuşlardır. Günümüz itibariyle beş ile yedi bin kişilik bir sayıya ulaşan nüfusları da (ABD'nin 2012 yılında yayınladığı "Uluslararası Dini Özgürlükler Raporu"na göre on bin <https://www.state.gov/documents/organization/208588.pdf>), uluslararası dini araştırma kuruluşu "Thearda"nın 2005 yılı verilerine göre yirmi iki bin (http://www.thearda.com/QuickLists/QuickList_40c.asp) gibi oldukça abartılı raporlar gerçeği yansıtmamaktadır) bu düşüncemizi desteklemektedir.

1950'li yıllara gelindiğinde Türkiye'nin farklı illerinde Mahalli Mahfillerin teşekkül ettirilmiş olmasına rağmen halen bir Milli Mahfilin kurulmuş olmayışı Şevki Efendi'yi fazlasıyla rahatsız etmişti. Bahai tarihinde önemli bir yere sahip olan Türkiye'de bir Milli Mahfilin olmamasından duyduğu hoşnutsuzluğu 1955 yılında yazmış olduğu mektupta dile getiren Şevki Efendi; İstanbul, Adana ve Gaziantep'te ikamet eden Bahailerin faaliyetlerinden duymuş olduğu memnuniyeti dile getirmiş ve Yakın Doğu'da Emir'in gelişmesinde bir basamak olarak nitelediği Türkiye'de Milli Mahfil kurulması talimatını vermiştir (Özşuca, 1997, 21).

Şevki Efendi, Türkiye'deki teşkilatlanmanın koordinatörü olarak Iraklı David Tefvik'i görevlendirmiştir. David Tefvik, İstanbul'a gelerek buradaki yerli ve muhacir tüm ahabaplarla bir toplantı yaparak Türkiye'deki Bahai Yönetim Düzeni'nin başlangıç fitilinin ateşini yakmıştır (Kuçani, 1995, 143). Artık farklı illerde açılan Mahalli Mahfillerden sonra sıra Türkiye Milli Mahfili'nin kurulmasına gelmiştir. 1957 yılında Şevki Efendi'nin vefat etmesinden sonra onun son arzularından biri olan Türkiye Milli Mahfili'nin kurulması çalışmalarına hız verilir. Emir'in Elleri tarafından İstanbul Mahalli Mahfili'ne bir yazı yazılarak Türkiye Milli Mahfili'nin teşekkülü için gerekli olan on dokuz konvensin delegesinin ivedilikle seçilmesi istenir. Milli Mahfil kurulana dek onun görevlerini de üstlenen İstanbul Mahalli Mahfili'nin yoğun çabaları neticesinde, 21 Nisan 1959 tarihinde İstanbul'da Türkiye Milli Mahfili kurulur (Türkiye Bahai Toplumu, 2016, 131).

Yapılan ilk toplantıda, Emir'in Elleri'nden Zikrullah Hadim ve İran Milli Mahfili Başkanı Menuçehr Hâkim'in de katılımıyla Milli Mahfilin üyeleri; Mahalli Mahfillerden seçilen on dokuz kişi arasından herhangi bir Bahai aday olarak gösterilmeksizin yapılan gizli oylama ve açık tasnif neticesinde seçilen dokuz kişiden oluşturulur. Bu ilk Milli Mahfilin Başkanı olarak Mecdi İnan, yardımcılığına Neyir Özşuca, sekreterliğine Mesih Ferhengi, sandık eminiğine Habib Manevi, üyeliklerine ise Sami Doktoroğlu, Ferhat Naci, Selahattin Özşuca, Haydar Diriöz ve İshak Habib seçilir (Özşuca, 1997, 143).

Türkiye Milli Mahfili'nin kurulmasının ardından ülkemizdeki Bahailerin kurumsallaşmaları ve faaliyetleri de artmaya başlamıştır. Öyle ki yaklaşık atmış yıllık süre zarfında Türkiye'deki Mahalli Mahfil sayısı kırk beşi bulmuş, Milli Mahfilde oy kullanma hakkına sahip delege sayısı ise elli yedi olmuştur. Bu hızlı büyümede kurumsallaşmanın pozitif etkisinin yanı sıra Bahailiğin sahip olduğu misyoner yapının da payı büyüktür. Bahailikte -din adamı sınıfı olmadığı için- kurumsal anlamda olmasa da bireysel anlamda misyoner bir anlayışa sahip olduğunu rahatlıkla ifade edebiliriz. Sahip olduğu bu yapı sayesinde de Türkiye'deki Bahai inancına mensup yerli ve mülteci statüsündeki insan sayısı bariz şekilde artmıştır. Milli Mahfil yetkililerinin verdiği bilgilere göre ülkemizdeki Bahai nüfusu beş ile yedi bin arasındadır.

Türkiye'deki sayıları hakkında net bir bilgi veremeyişimizin temel sebebi şudur: Bahailer tarafından tescilli inanan sayısı her ne kadar yedi bin olarak ifade edilmekteyse de yine kendi beyanlarına göre bu kişilerden birçoğu yıllar önce kaydedilmiş ve tescil işlemi sonrasında onlardan birçoğuyla irtibat kesilmiştir. Bu sebeple halen Bahai olup olmadıkları ya da yaşayıp yaşamadıkları dair net bir bilgi mevcut değildir. Ayrıca Türkiye'de yaşayan Bahailere ek olarak ülkemizde, özellikle İran'da yaşarken inançlarından dolayı baskı gördüklerini iddia edip Avrupa'ya geçmek için Kayseri, Nevşehir, Denizli, Manisa, Çankırı, Yalova, Eskişehir, Bilecik, Adana, Afyon, Van, Burdur ve Konya şehirleri başta olmak üzere Birleşmiş Milletler Mülteci Komiserliği tarafından kırktan fazla uydu kentte geçici süreyle ikamet ettirilen iki bin civarında İranlı Bahai daha vardır.*

Sonuç

Doğduğu İran coğrafyasında hâkim olan "bir kurtarıcı fikrinden" hareketle Bab Mirza Ali tarafından Mayıs 1844'de ilan edilen Babilik, ilk başlarda İslami bir söylem ortaya çıkmış olmasına rağmen Nisan 1863'te Bahauallah'ın Emri'ni ilan etmesinin ardından ayrı bir dini harekete dönüşmüştür. Bahauallah, Abdalbaha ve Şevki Efendi gibi temel şahsiyetler tarafından müstakil bir din olarak lanse edilen Bahailik, özellikle yirminci yüzyılda hızlı bir şekilde yayılmıştır. Bu hızlı büyümesi ile dikkatleri üzerine toplayan Bahailiği, -sahip olduğu esasları ile müntesipleri, müstakil bir din olarak kabul etmekteyseler de- içinden çıktığı dinle alakalı bir mezhep veya tarikattan türeyen yeni bir dini hareket olarak değerlendirmek daha gerçekçi olacaktır.

Nisan 1963'te Yüce Adalet Evi'nin teşekkülü ile tamamen kurumsal bir yapıya bürünen Bahailik, dünya genelindeki teşkilatlanmasını da hızla tamamlamış ve tebliğ faaliyetlerini sistematik bir hale getirmiştir. Bireysel ve kurumsal tarzda sürdürülen tebliğ faaliyetlerinde itikat ve inanç meselelerinden ziyade "yeni dünya düzeni" fikrinin vurgusu yapılmıştır. Kendisine ve toplumuna faydalı bireyler olma söylemiyle ortaya çıkan Bahailer, beş milyon civarında nüfuslarıyla yaklaşık yüz doksan ülkeye yayılmışlardır. Bahailiğin ortaya çıktığı coğrafya olarak niteleyebileceğimiz Türkiye'de - başta Bahauallah olmak üzere tüm Bahailer tarafından- bu ülkelerin en önemlilerinden biri olarak kabul edilmektedir. Nisan 1959'da Milli Mahfil kurulana dek Mahalli Mahfiller aracılığıyla tebliğ faaliyetlerini sürdüren Türkiye Bahaileri, bu tarihten sonra kurumsal bir kimlik kazanmış ve çalışmalarını hızlandırmışlardır. Bunun neticesinde de birtakım adli ve idari sorunlarla karşılaşan Bahailer, 2000'li yıllardan sonra Batı ülkelerinin de desteğini alarak geçmişe nazaran daha rahat ortama kavuşmuşlardır.

Günümüzde Türkiye'de beş bine yakın bir nüfusa sahip olan Bahailer, inançlarını tanıtmak ve yaymak için çeşitli platformlarda tebliğ faaliyetlerine devam etmektedirler. Sonuç itibariyle yapılan tebliğler neticesinde inancını değiştiren insanlar olmakla birlikte ülkemizdeki Bahailerin büyük çoğunluğu "Bahaizade" (Anne ve Babası Bahai inancına mensup olanların çocuklarına verilen isim) dir. Onları sırasıyla; Alevi Müslüman, Sünni Müslüman, Hıristiyan, Musevi ve Ateist olup sonradan -gelmesi beklenen Mesih/ Mehdi inancı, inançlarından dolayı insanların sürekli bir çatışma ve ayrışma halinde olması, dindar bilinen kimselerin yanlış söylem ve uygulamaları, mensubu olunan inancın zamanın gereklerine cevap veremediği düşüncesi, değişik vesilelerle tanışılan Bahailerin müspet yaklaşımı ve ılımlı söylemleri gibi- çeşitli vesilelerle Emir'e tabi olanlar takip etmektedirler.

KAYNAKÇA

- Abdalbaha (2005). *Mektuplar (Hz. Abdalbaha'nın Mektuplarından Seçmeler)*. (Ter. Mehmet Marufi), Samsun: Aksiseda Matbaacılık.
- Akkaya, Ümit Harun (2016). Sır Dizilerinde Kadın, *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10, 10(2016/10), ss. 247-270.
- Arıbaş, İrfan (2009). Kutsal Aileler. *Hz. Bab ve Hz. Bahauallah'ın Aileleri*. Ankara.
- Bahai Dünya Merkezi (2007). *Işığın Yüzyılı*. İstanbul: Bahai Eserleri Basım Dağıtım.
- Bahauallah (1987). *Bahauallah'ın Sesi*. (Ter. Mecdi İnan), İstanbul: Dizerkonca Matbaası.
- Bahauallah (2010). *Ordular Rabbi'nin Çağrısı*. İstanbul: Bahai Eserleri Basım Dağıtım.
- Barker, Eileen (2003). The Scientific Study of Religion?. *Cults and New Religious Movements*. (Edited by Lorne L. Dawson). London: Blackwell Publishing. pp. 15-16.
- Bromley, David (1998). New Religious Movements. *Encyclopedia of Religion and Society*, (Edited by. W. H. Swatos). Altamira.
- Clarke, Peter (2006). New Religions as A Global Phenomenon. *Encyclopedia of New Religious Movements*, London.
- Fiğlalı, Ethem Ruhi (1984). *İmamiye Şiası*. İstanbul: Kent Basımevi.
- Johnson, Lowell (2008). *Emrimizin Sevdiği Velisi*. (Ter. Ufuk Celme), İstanbul: Bahai Eserleri Basım Dağıtım.
- Karsan, Hafize ve Canan Alıcı (1998). *Toplum Fonksiyonlarına Canlılık Vermek. Kadın ve Gençler*, İstanbul: Türkiye Bahai Enstitüsü,

* Bu kimseler hakkında Mülteci Komiserliği, o yerdeki Milli ya da Mahalli Mahfil yetkililerine başvurarak bu kimselerin Bahai olup olmadıkları ve inançlarından dolayı geldikleri ülkede baskı görüp görmediklerine dair bilgi ve belgeleri talep etmektedir. Mahfil yetkililerinin yaptıkları araştırmadan sonra onay vermeleri halinde o kişiler mülteci statüsünü kazanıp başta ABD olmak üzere Avrupa ülkelerine gitmektedirler.

- Kuçani, Akdes (2007). *İlahi Vedialar*. İstanbul: Bahai Eserleri Basım Dağıtım.
- Kuçani, Cevat (1995). *Unutulmaz Hatıralarım*. İstanbul.
- Marufi, Mehmet (2000). *Makalat (Makaleler)*. İstanbul: Kazancı Matbaacılık.
- Nazif, Süleyman (2014). *Nasraddin Şah ve Babiler*. (Haz. A. Ergun Çınar), İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Niyaz, Sufi A. Q. (1960). *The Babi and Bahai Religion*. Surrey: Islam International Publications.
- Özkan, Ali Rafet (2006). *Kıyamet Tarikatları, Yeni Dini Hareketler*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Özkaya, Süleyman (2000). *Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Bahailik Hareketi*. İzmir: Akademi Kitabevi.
- Özşuca, Neyir (1967). *Bahai Dini; Tarihi, Prensipleri ve Dini Hükümleri*. Ankara: Başnur Matbaası.
- Özşuca, Neyir (1984). *Bahai Dininde Şer'i Hükümler ve İzahları*. Bursa: Sebat Matbaası.
- Özşuca, Neyir (1997). *Türkiye'de Bahailer*. Ankara: Yorum Matbaası.
- Research Department of The Universal House of Justice (1990). Conservation of The Earth's Resources. *Compilation of Compilations. Volume I*. Wilmette: Bahai Publishing Trust. p. 15.
- Ruhi Enstitüsü (2004). *Çocukların Eğitimi I. Sınıf, Kitap 3*. (Ter. Süreyya Güler ve Yusuf Yeşiloğlu), İstanbul: Kazancı Matbaacılık.
- Ruhi Enstitüsü (2005). *Çocukların Eğitimi II. Sınıf, Kitap 5*. (Ter. Süreyya Güler ve Yusuf Yeşiloğlu), İstanbul: Kazancı Matbaacılık.
- Ruhi Enstitüsü (2005). *Emrin Tebliğ, Kitap 6*. (Ter. Yusuf Yeşiloğlu), İstanbul: Kazancı Matbaacılık.
- Ruhi Enstitüsü (2006). *İkiz Zuhur, Kitap 4*, (Ter. Yusuf Yeşiloğlu), İstanbul: Kazancı Matbaacılık.
- Ruhi Enstitüsü (2007). *Hizmete Kalkmak, Kitap 2*. (Ter. Yusuf Yeşiloğlu), İstanbul: Kazancı Matbaacılık.
- Ruhi Enstitüsü (2008). *Ruhun Yaşamı Üzerine Tefekkür, Kitap 1*. İstanbul: Kurtiş Matbaacılık.
- Ruhi Enstitüsü (2012). *Hz. Bahauallah'ın Ahdi-Emrin Velisi, Ünite 2, Kitap 8*. İstanbul.
- Ruhi Enstitüsü (2015). *Hz. Bahauallah'ın Ahdi-Ahdin Merkezi ve O'nun Vasiyetnamesi, Ünite I, Kitap 8*. İstanbul.
- Ruhi Enstitüsü (2016). *Hz. Bahauallah'ın Ahdi-Yüce Adalet Evi, Ünite 3, Kitap 8*. İstanbul.
- Ruhi Enstitüsü, *Bir Hizmet Yolunu Birlikte Yürümek, Kitap 7*. (Ter. Yusuf Yeşiloğlu), İstanbul: Kazancı Matbaacılık.
- Sezgin, İlhan. *Bahai Yönetim Düzeni*. İstanbul: Türkiye Bahai Enstitüsü.
- Şevki Efendi (1995). *Bahai Dininin I. Yüzyılı*. (Ter. Suna Bozkır), İstanbul: Baha Yayınları.
- Taherzadeh, Abid (1995). *Hz. Bahauallah'ın Zuhuru. Cilt 1*. (Ter. Süreyya Güler), İstanbul: Kazancı Matbaacılık.
- Taherzadeh, Abid (2001). *Hz. Bahauallah'ın Zuhuru. Cilt 3*. (Ter. Süreyya Güler), İstanbul: Kazancı Matbaacılık.
- The Arda's web site (2018). http://www.thearda.com/QuickLists/QuickList_40c.asp.
- Turan, Süleyman (2013). Yeni Dini Hareketlerle İlgili Türkiye'deki ve Batı'daki Literatür. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 6, Sayı 27, s. 562.
- Tümer, Günay (1986). Çeşitli Yönleriyle Din. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. Cilt 28, Ankara. s. 222.
- Türk, Fahri, Taner Karakuzu ve İlker Limon (2017). Geçmişten Günümüze Edirne Bahai Toplumu. *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1, ss. 25,29-31.
- Türkiye Bahai Toplumu (2016). *Bahai Dini; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*. İzmir: Bassaray Matbaası.
- Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Araştırma ve Etütler Merkezi web sitesi. (2018) <http://www.arem.gov.tr/abd-uluslararasi-din-ozgurlugu-raporu-turkiye-bolumu-degerlendirmesi>.
- United State Departman of State's web site (2018). <https://www.state.gov/documents/organization/208588.pdf>.
- Warburg, Margit (2006). Baha'i. *Encyclopedia of New Religious Movements*. (Edited by Peter B. Clarke). Routledge. p. 56.
- Yüce Adalet Evi (1977). *Birey ve Duyuru*. (Ter. Cüneyt Can), Adana: Işık Yayınevi.